כיצד מברכין וכו' חוץ מן היין. שממון משיכומו קבעו לו ברכה לעצמו וכן הפת: **גורס מיני דגשים.** לפי שיש בכלל פרי האדמה דגשים וחביש קטניות ורבי יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין: **גמ' קדם הלוים.** בגטע רבעי כתיב ומשמע שני הלוים טעון בהלילתו כשהלכלכו בשנה הבכיעית שהוא מותר בהלילה: **אלו מיבעי ליה.** הלוים בשון חלוים חד מיניהו מתע לאורווי לחליה והדר הלילה הוציאתו לחולין ע"י פדיון אם בתע לאוכלו חוץ לירושלים וחד לגמרי שלא בתמרה תוצא רבעי שלא בברכה שנת' קדם הלוים דבר שהמלגלו בזה טעון חלול וחזו יין: **אחין אומריס.** הלוים שיר של קרבן במקדש שלא על היין כשהמסכין נסכי מזבח: **הניחא למ"ד כו'.** כולה סיומא לפרכת הוא וה"ק הניחא הא דילפת ברכה מהכא למתן דתני נטע רבעי לחית ליה כל פירות הלילן בתורת רבעי ולא דריש מהכא דבר לטעון הלול טעון חלול לחייתר ליה חד הלול לברכה: **מאי לימא למימר.** הא מיבעי ליה למלרש שחין חלול שלא בתקום הלול: **חד מני כרם רבעי.** בכל מקום שיש בהשבה נטע רבעי תני חיהו כרם: **הניחא לי יוסף ג"ם.** דריש למלתיה בג"ם ותייתר ליה חד הלול לברכה: **השתח לאחריו.** כלהשתח בברכת המזון לכתיב ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח): **חייב בעוללות.** וכרתך לא תעולל (ויקרא יט). לאיזהו עוללות כל שאין להן פסיגין לא כתף ולא נטף[ח] שלא שורה יחידית של ענבים: **קמה פוליח.** לשכחה לשכחה רשמעת ברכה לכתיב תאכל לחם וגו' (דברים ח) וסמיך ליה ואכלת ושבעת וברכת: **לד מוכח.** יין לנסכים וקלא למשמות: **ז' מינין.** השמורים בארך חטה ושעורה וגו' (שם ח) ובתרייהו כתיב ואכלת ושבעת וברכת: **שכן טעונים גבורים.** דהכי אמרינן בשמות (פ"ט ד' פד:) נאמר כאן ארץ[ט] כי בתאי אל הארץ (דברים יט) ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה[י] מה להלן שבח הארץ שבח גבורים אף כאן שבח הארץ גבורים: **אלא סברא הוא.** להלרותייהו לית להו פירכא למתן דתני כרם וליף ברכה מז' המינים לית פירכא שכן טעונים גבורים ולמתן דתני נטע רבעי לית פירכא למפרך התית מידי דכר נטיעה דלמו בר נטיעה מנלן אלא סברא הוא דכיון דנהנה לריך להודות למי שברשו: **מעל.** כנהנה מן ההקדש דכתיב בה' הארץ ומלואה כלאמריכן לקמן: **נאחר ברכה.** הרי היא לבני אדם:

כיצד מברכין על הפירות[א] על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ועל [ב]פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל [ג]הפת הוא אומר המוליא לחם מן הארץ [ד]ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים: **גמ'** מנא ה"מ [ה]דתנו רבנן [ו]קדש הלולים לה' מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם מכאן אמר ר"ע אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך והאי קדש הלולים להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה חד דאמר רחמנא [ז]אחליה והדר אכליה ואידך דבר הטעון שירה טעון חלול ושאינו טעון שירה אין טעון חלול וכדר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן [ח]דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין [ט]שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר [י]ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין הניחא למאן דתני [יא]נטע רבעי אלא למאן דתני כרם רבעי מאי איכא למימר דאתמר ר' חייא ור' שמעון ברבי [יב]חד תני כרם רבעי וחד תני נטע רבעי ולמאן דתני כרם רבעי הניחא אי יליף ג"ש דתניא ר' אומר נאמר כאן [יג]להוסיף לכם תבואתו ונאמר להלן [יד]ותבואת הכרם מה להלן כרם אף כאן כרם אייתר ליה חד הלול לברכה ואי לא יליף גזרה שוה ברכה מנא ליה ואי נמי יליף גזרה שוה אשכחן לאחריו לפניו מנין הא לא קשיא [טו]דאתיא בקל וחומר [טז]כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן אשכחן כרם שאר מינין מנין דיליף מכרם מה כרם דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה איכא למפרך מה לכרם שכן חייב בעוללות קמה תוכיח מה לקמה שכן חייבת בחלה כרם יוכיח [יז]וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה מה להצד השוה שבהן שכן יש בו צד מזבח ואתי נמי זית דאית ביה צד מזבח וזית מצד מזבח אתי והא בהדיא כתיב ביה כרם דכתיב [5]ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית אמר [יח]רב פפא [יט]כרם זית אקרי כרם סתמא לא אקרי מ"מ קשיא מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח אלא דיליף לה משבעת המינין מה שבעת המינין דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה מה לשבעת המינין [כ]שכן חייבין בבכורים ועוד התינח לאחריו לפניו מנין הא לא קשיא דאתי בקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לכ"ש ולמאן דתני נטע רבעי הא תינח כל דבר נטיעה דלאו בר נטיעה כגון ביצים ודגים מנא ליה אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה: ת"ר [כא]אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה [כב]וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל מאי תקנתיה ילך אצל חכם מאי עביד ליה הא עביד ליה איסורא אלא אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנא' [כג]לה' הארץ ומלואה ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב [כד]השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה. אמתני' דמי שמתו (ד' כ:) דקתני בעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו והכי נמי צריך הכא לברך על כל דבר ודבר ע"כ קתני הכא כיצד מברכין:

אחליה והדר **אכליה.** תימה למה לי קרא הא בפ"ג דקדושין (ד' נ:) גמרינן קדש קדש ממעשר שני ג"כ גילף ממעשר שני וי"ל מי לאו הא קרא דהלולים הוה אתיא דאחליה גילף לאומנת קדש קדש מפדיונות ואין לו פדיון[א]. עוד פי' רבינו מייס כהן מי מהמס הוה אתיא כי מעשר שני ממש ודוקא בזמן שמעשר שני נוהג כמו בזמה לשמוה ואינה ורבינה ואתיא לשמוה נוהג חלול אבל שלישית ושמיטת מעשר עני דוקא אימא לא קמ"ל חלוליס[ב]: **שאין אומרים שירה אלא על היין.**

פירוש אין אומרים שירה על שום אכילה מזמה כגון זריקת דמים[ב] ונסוך המים כי אם על היין אבל ודאי מלינו שירה בלא יין כגון הלל שבשמיטות פסחים[ג] (תמיד נשמט ד' סד.) (ע"ש במוספות):

ולמאן דתני כרם רבעי וכו'. ועתה קיימת לן דרבעי נוהג אף בזמ"ל מיהו בכרם נוהג ולא בשאר אילנות דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בזמ"ל [ד]וכרם רבעי בזמן הזה[ד] מחללין על [ה]שוה פרוט' ושותקו ומטילו לנהר וכן מפורש בשלמות דרך אחמי [פרשת קדושים סימן ק]:

ואתי נמי זית במה הצד. ות"ת אימא למפרך מה להלל השוה שכן חייבים בלקט בפרט בכרם היינו לקט משכ"ל בזית לחין בו לקט וי"ל דניחא ליה למפרך פירכא חפי' יהא הלל השוה חשוב למיתי זית מיניה מ"מ קשיא לשאר מינים לא ידע מיניה: **תינח לאחריו.** דעיקר ברכה לאחריו כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת: **לפניו לכ"ש.** לאו ק"ו הוא לאם כן תהא ברכה לפניו מדאוריימא ולעיל פרק מי שמתו (דף נא.) משמע גבי בעל קרי דלאו דאוריימא הוא ואפי' רבי יהודה לא פליג אלא משום דעשאן כהלכות דרך ארץ (שם ד' כב.)[ו]:

דבר שאין גדולו מן הקרקע. כגון בשר וחלב. ות"ת מאי איריא בשר אפילו ירקות נמי לא אתיא[ה] ליה וי"ל דאיכא למימר קמה מוכיח ולפי' רש"י ניחא דגרים דלאו בר נטיעה מנין ואיכא למימר דאתא משאר אילנות דאיכא למפרך מה להנך שכן חייבים בפיאה: **אלא סברא הוא אסור לאדם שיהנה כו'.** וקרא דנסיב לעיל אסמכתא בעלמא וסגמרא היה סבור מתחלה ללמוד גמור הוא:

כמן

מוסף רש"י

המוציא לחם מן הארץ. עבר מיהות הללו כנגד עבר מצוות התלויות בארץ, לא תמרוס, זרישת כלאים, לקט, שכחה, ופאה, חלה, תרומה, מעשר ראשון, ושני, ועני, וכנגד עבר מיהות שבתקבלו זה (מהלים קד יד) מוליא לחם מן הארץ להוליא לחם מן הארץ (מידור רש"י ס"י תכ, הפרדס עמ' קצ) ולכן צריך לנקוט בעבר מלנגות כנגד עבר שבע מברך. כשהוא שבע מברך. מלוס לנרך ולהודות על שנעבו, כשהוא רעב. והוא גם לתפיל רעבו על ידי בריאתו של הקב"ה, לא כל שכן. זאת לריך לנרך להקב"ה יותר (לקמן מח:). **רזית מצד מזבח אתי.** בתמיה, וכי מלרשה בעי למילפיה, הא בכלל כרם הוא (ב"מ פז:).

רבינו חננאל

ואי נמי יליף גזרה שוה אששחן לאחריו לפניו מנין. [פירוש] ואפילו אי יליף גזירה שוה ואייתר ליה חד הילול לברכה, כמה דאייתר חד הילול למאן דתני נטע רבעי, הא תינח לאחריו, ברכה לפניו מנא להו לתרוייהה. ודחינן הא לא קשיא, כיון דילפת ברכה לאחריהם מן התורה, ברכה לפניהם [מ]קל וחומר מיתו לה, כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן ועמדה ההלכה. ודיקינן **הא ניחא למאן דתני נטע רבעי**, ומרבי לכל אילן ברבייני, אייתר ליה חד הילול לברכה לאחריהם, ולפניהם מקל וחומר, אלא למאן דתני כרם רבעי, אייתר ליה חד הלול לברכה בכרם לפניה, ולאחריה מקל וחומר, שאר מינים שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם מנא ליה. **ולמאן** דתני נטע רבעי הא תינח מידי דבר נטיעה, מידי דלאו נטיעה כגון ירקות מנא לן. ושנינן לא קשיא כל גידולי קרקע קא מרבי. הא תינח גידולי קרקע אבל בשר חגבים וביצים וכיוצא בהן מנא לן. ולא מצאו שניהם ר' חייא ור' שמעון ברבי תשובה. **ואסיקנא** למאן דתני כרם רבעי, שבעת המינין טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם, לאחריהם מן התורה ולפניהם מקל וחומר. ולמאן דתני נטע רבעי, כל גדולי קרקע טעונין ברכה מן התורה ושאר דברים סברא הוא שאסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך.

תורה אור השלם

1. וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיו קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיהוָה: ויקרא יט כד
2. וְתֹאמַר לָהֶם הַגִּפֶּן הֶחֱדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל הָעֲצִים: שופטים ט יג
3. וּבַשָּׁנָה הַחֲמִשִׁית תַּאַכְלוּ אֶת פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא יט כה
4. לֹא תַזְרֵעַ כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: דברים כב ט
5. וַיִּבְעַר אֵשׁ בַּקָּדִימִים וְשִׁלַּהּ בְּקָמוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיִּבְעַר מִגְּדִישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כֶּרֶם זָיִת: שופטים טו ה
6. לְדָוִד מִזְמוֹר לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: תהלים כד א
7. הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם: תהלים קטו טז

גליון הש"ס

גמ' אחליה והדר אכליה. בירושלמי פ"ו דפאה אמר מהכי דכשה דהכא לא מתמנעי דבגן בין ס' לס'. וכן הוא בירושלמי פ"ב דשבת על דכשה דהכא שבדברי הגירסה שבדברי התוס' "מה להנך שכן חייבים בפאה והביא מספר מעשי חייא שגורס "חייבים בערלה").

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף. אבל כיון ששמענו מהאי קרא שמחללין אותו כמעשר אית לן למלף שפיר קדש קדש ממעשר. ב. בתוס' רי"ש הוסיף, הקטרה. ג. בתוס' רי"ש הוסיף, וגם בלילי פסחים ובמלחמה כדאשכחן ביהושפט בדברי הימים. ד. בתוס' רי"ש כתב. דקי"ל כמאן דתני כרם רבעי אבל נטע רבעי לא הוי וקיימא לן כל המיקל וכו' א"כ אין נטע רבעי נוהג עכשיו אבל כרם רבעי נוהג. ה. בתוס' רי"ש כתב. דאיכא למיפרך מה להני שכן מין אילן ויש בהם דין ערלה ונטע רבעי משא"כ בירקות (ועיין שם במגיה שהארין הרבה בבאור הגירסה שבדברי התוס' "מה להנך שכן חייבים בפאה והביא מספר מעשי חייא שגורס "חייבים בערלה").